

ПРИЛОЗИ

ПРИНОВЉЕНЕ ПОСЛАНИЦЕ МИТРОПОЛИТА ПЕТРА I

У издању Цетињског историјског друштва изашле су 1935. године Посланице Митрополита Петра I (1747—1830) који је владао Црном Гором од 1782. године до своје смрти. Посланицама су названа писма, поруке које је митрополит слао народу у нахијама, племенима и појединим братствима. Тако су их ваљда назвали приређивач посланица Душан Вуксан, и писац предговора овој књизи, митрополит Гаврило Дожић, ондашњи предсједник Цетињског историјског друштва, каснији патријарх Српске православне цркве, заједно.

У књизи је обухваћено 245 посланица, општих и посебних, како их дијели приређивач, зависно од тога да ли су упућене цијелом народу или његовом великом дијелу или су упућене појединим нахијама, племенима или братствима или пак градовима (у Приморју) или земаљским властима и свештенству.

У поговору том издању приређивач Вуксан наводи да је из Цетињског архива, гдје је сачувано 230 копија посланица, штампано у књизи 215 а остале се нијесу могле прочитати јер су пропале. Из старих црногорских часописа прештампао је 25 посланица (из „Просвјете“: за 1895. годину 2 посланице а за 1898. годину 10. посланица; из „Дана“: год. I, св. 3/4 и 4/5 штампано је 5 посланица а из године II, св. 1/2 и 3/6 штампане су 3 посланице, док је из Медаковићеве „Повјестнице Црне Горе од најстаријих времена до 1830. године“, издање Земун 1850. године, штампано 5 посланица, са стр. 109, 112, 115, 116 и 178).

На његов позив за прикупљање ових посланица одазвао се мали број, мада њих има доста у народу. На тај начин је прикупио свега 5 посланица (од М. Гвозденовића 3 посланице, објављене под бројевима LVII, XCVI, CXXII; од Вука Бурашковића из Улциња 1 посланицу, објављену под бројем CXLVIII; и од других лица још једну, објављену под бројем CXXI).

У „Записима“ за јун 1939. године (књ. XXI, св. 6.) у оквиру „Историјске грађе“ са поднасловом „Додатак посланицама Петра I“, Р. Ј. Драгићевић је објавио посланицу упућену са Планинице „према граду Оногшту“, 5. јула 1806. године, Пивљанима (коју је узео из „Споменика“ САНУ, књ. LIII, стр. 105).¹

¹ У овој посланици владика каже:

У „Записима“ за 1941. годину (књ. XXV, св. 2 и 3 за фебруар и март) Вуксан је објавио још 17 посланица, међу којима су двије од раније објављених у књизи из 1935. године (посланица Свему народу, од 14. августа 1804. године, бр. XVI, на стр. 47, и посланица Дробњацима и Пивљанима од 5. јуна 1809. године, бр. LIII, стр. 81). Поновио је и посланицу упућену Пивљанима са Планинице, од 5. јула 1806. године, која је објављена у „Записима“ за 1939. годину. За оне двије раније објављене у књизи из 1935. године, које поново објављује, каже да су биле „издане из пропалога концепта“.

Вуксан наводи да је накнадно објављене посланице нашао „прелиставајући старе часописе и књиге“ (према забиљешкама поред сваке од њих произлази да је прештампао: из „Ловћенског одјека“ I, 8 посланица; 2 посланице из „Исписа из бечких архива“, од В. Ђорђевића, Београд 1913. године; из Ђорђевићеве књиге „Црна Гора и Русија 1784—1814“, Београд 1914. године, 1. посланицу; из „Просвјете“ за 1895. годину 1. посланицу; из „Црногорке“ II, 1. посланицу; из „Подунавке“ за 1848. годину 1. посланицу; из „Луче“ год. VI, 1. посланицу; из „Споменика“ САНУ LIII, упућену Пивљанима, која је објављена у „Записима“ за 1939., 1. посланицу; и, посланицу упућену Новљанима, од 28. новембра 1806. године којој не наводи извора).

У раду „Двије разуре Требјешана и постанак племена Ускоци“,² М. Вујачић је објавио неколико посланица у вези са предметом свога рада (прва и друга разура Требјешана у 1711. и 1789. години, насељавање прво у Бјелопавлићима а затим у Морачи односно у Љевишћима, Сировцу, Стругу, Малинску и др., сеоба једног дијела њихових породица, око 23. љета 1804. године у Русију по претходном одобрењу црногорског владике и остало). Ми овдје од тих посланица наводимо три које нијесу обухваћене у већ наведеним радовима:

— посланицу Бјелопавлићима, Пиперима и Пјешивцима (извод из књиге „Казивање старих Требјешана“ и Архива сердара Малише, Београд 1842. године), од почетка фебруара 1799. године,³

„У ови час примих ваше писмо, из којег разумијем усрдије и жељаније ваше к свеопштој ползи. Ми савршено знамо у каквом се састојанију находите и нијесмо намјерени вас подизати прије, него ли буде згода и вријеме, у које бисте ви могли слободно и безризично устати да се с нама соједините. И доклен то буде, што се на Бога надамо што ће бити скоро, ја вама препоручавам, да будете међу собом у потајноме согласију и да своје мисли никоме не откривате, а ја у своје вријеме хоћу вам писмено послати о свему што требају. Мебутијем Богу вас препоручујући остајем

ваш доброжелатељ
Владика Петар“.

² Глас САНУ, књ. 15, (Одјелење друштвених наука), Београд 1971, 283, 289, 350. и 351.

³ О времену издавања ове посланице — Б. Павићевић, у предговору књизи „Казивања старих Требјешана“, Никшић 1973, стр. LXII.

— Свијема у Ровца, и у Доњу и Горњу Морачу и у Лијешње и Дубоко, од 28. новембра 1799. године (која је по казивању аутора тада први пут објављена), и

— посланицу Ровчанима, Морачанима и Ускоцима, писану у Стубици 6. децембра 1800. године (коју је узео из Архиве сердара Малише, Универзитетска библиотека у Београду, МК₂, 239).

Видећи да се идеја о пресељавању у Русију проширила и на друга племена, владика се енергично успротивио знајући да би то ослабило борбену снагу тамошњих племена и уопште отпор према Турцима. Зато он у оној првој од горе наведених посланица пише:

„Знате како је ходио сердар Мина Лазаревић први пут у Русију, с мојем писмом и препоруком и отцем архимандритом Аксентијем, да ишту мјесто за ускоке и да их преведу; пак опет пође сам други пут истием начином. Ја знам, што је Русија и првом и последном одговорила, и мене су господа Русијска за све чисто писали. Али чујем, да Малиша хоће преводити не само Ускоке, него зове и друге људе од моје епархије и од Ерцеговине да их води без свакога начина не знам на коју страну и да себе направи и добије живљење. Ви сте људи вољни и слободни и добри од себе и од својега имућа. Ако Мина Лазаревић хоће ходити из наше земље, ето му његова браћа и дјеца нека их води. Ако ли ће који Ускок на зли пут за њим поћи нека иде, само нека остале људе не мичу и народ други буне од кога господари нијесу. Но ви стојте у своју слободу и у своје поштење, како стојите. Ако би вам који драго човјек искао каква писма, или потписе и мужуре и обећавао које добро, или ве звао на коју страну да идете, немојте никоме вјеровати, да ве зло и велика несрећа не стигне. Зато ви тишем да ни попа, ни калуђера изванскога, ни ниједнога чоека, кога чисто не познате, за који посао иде, никога без мога писма да међу себе не пуштате, зашто ниједан за ваше добро туда не иде...“

Владика је успио у својој мисији да заустави масовнију сеобу, тако да су се љета 1804. године одселиле за Одесу свега 23 породице Требјешана-Ускока. Ни они из Рисна нијесу хтјели окренути без владичина благослова, па су отуда послали своју делегацију на челу са сердаром Мином код владике. Владика их је благословио, а онима што су остали у Рисну упутио писмени благослов 6. јула 1804. године: „Шаљем вам архипастирское благословение, сердечно желају, да ви Бог дарует срећно и безбједно путешествије и желаемо постигнути благополучије“. Тешко су се и те породице одлучиле на сеобу, да оставе своју земљу и родни крај, своје рођаке и сусједе, па је дирљиво њихово казивање како су их Турци за сваки случај пратили ради обезбјеђења села куда су пролазили, идући у правцу Рисна „испод Требјесе, гдје су још стајала згаришта њихових кућа, попаљених приликом разуре“. „Некад силна Требјеса у ово вријеме представљала је само гомилу камења. Идући испод ње, очеви и дједови показивали су својим малим синовима и унуцима мјеста гдје су се они и њихови претци на овај свијет јавили и живје-

ли... Бацили су последњи поглед на своју старевину ронећи сузе“. У селу Трубјели растали су се од турске пратње ријечима: „Не опомињите злом што е међу нама било и останите с богом Турци!“. На то су им они из пратње одговорили: „Да вам је све од бога просто и ајдте у добри час Требјешани! Вама ће у Московји заиста боље бити, а нама овдје и без вас никад добра бити неће!“

Одатле је, видећи још своје планине и старевину, седамдесетогодишњи Милован Дипић узвикнуо: „Станите, браћо, за бога да још погледамо на наше Журимове, већ их нигда више видјети нећемо!“⁴

Она трећа посланица од 6. децембра 1800. године карактеристична је због властичиних напора да одржи мир са Турцима из Никшића, када су се Требјешани лично и уз помоћ сусједних племена светили за разуру. Зато он пише Ровчанима, Морачанима и Ускоцима:

„А при том нека знате како се састадосмо са Турцима од Оногоста те уфатисмо вјеру за годину и стависмо стотину цекинах незера. За то ви дајем на знање да се чувате што не би кои ову вјеру поколебао да наплати незер и да зло на себе не наведе за кое како е ова наша земља вјеру уфатила, тако ће сва земља ћерати онога чоека кои би вјеру праметнуо. А казаће ви из устах Крсто Вујачић Требјешанин кои све зна како е било. В прочем остаем ваш доброжелатељ,

Владика Петар“⁵

У раду П. Мијовића „Неколике необјављене посланице Петра I“, објављене су још три, до сада необјављиване посланице „из домена брачног права“. То су:

— посланица кнезу Јову, главарима и свим Дупиљанима, писана на Стањевиће 13. јуна 1794. године,

— посланица кнезу Јову, попу Нешку, главарима и старјешинама у Дупилу, писана на Цетињу 13. априла 1809. године, и

— посланица свештеницима у Дупилу, (без датума).⁶

Тако је у означеним радовима до сад објављено укупно 266 посланица (Д. Вуксан у 1935. години 245 посланица, а у 1941. години 14 посланица; Р. Ј. Драгићевић у 1939. години 1 посла-

⁴ М. Вујачић, Двије разуре Требјешана..., стр. 288.

⁵ М. Вујачић, исто, стр. 351.

Погрешно је на овој и стр. 290. у тексту ове посланице употребљена ријеч незер умјесто незер (заклетва, завет, вјера). — Види мој рад: Међуплеменски незер у Црној Гори, Архив за правне и друштвене науке, бр. 1/74, Београд 1974, 105—112.

⁶ П. Мијовић, Неколике необјављене посланице Петра I, у Гласнику III, Друштва за науку и умјетност Црне Горе, Титоград 1976, стр. 105—106.

ницу; М. Вујачић у 1971. години 3 посланице и П. Мијовић у 1976. години 3 посланице).⁷

Проучавајући у 1953. и 1954. години Научни архив Валтазара Богишића у Цавтату, Нико С. Мартиновић је тамо нашао девет посланица митрополита Петра I. Двије од њих, упућене Бјелопавлићима, објављене су у означеној књизи из 1935. године под бројевима СХХХII и СХХХIII, на странама 164. и 165, а остале сматрамо нијесу до сада објављиване, па их овдје саопштавамо. Прву од ових посланица које наводимо (упућену Бјелопавлићима, са Цетиња 15. марта 1824. године) и оне двије што наведосмо да су објављене у 1935. години, Богишић је добио од срдара Петра Бошковића с Орје Луке, а осталих шест необјављиваних је „позајмио од официра Станка Нешова Мартиновића Бајлице“ и преписао децембра 1893. године.⁸

Ево тих до сада необјављиваних посланица:

1.

(Печат)

От нас владике Петра.

Благородној господи Главарима и старјешинама и свијема Бјелопавлићима драго поздрављење.

Са великом жалости разумијем вашу неслогу да су неки вјеру с Турцима ухватили, а Мартиниће на рат оставили, ја молих у толико путах, и заклињах Јовановиће да врате говеда спушка што су на крст мартинићки узели ка и да сви договорно вјеру ухватите, но Јовановићи нећеше нигда послушати, него раде да се Мартинићи разуре, а не мисле да ће се и они разурит и сви Берда погинут како се Мартинићи разуре, који на тај начин никако живјет и ратоват не могу, зато вас свијех молим и богом всдржителем у три пута и у триста путах заклињем да учините Мартинићима начин од живљења, да се оно село не разури и да сви не изгубите своју слободу и срамотно не погинете. Кои ли ће свому дјелу бити непослушан и супротивјен, такви да је од Господа Бога всдржителџа проклет и да га сила божја жестоко и немилостиво порази, да његов дом остане пуст.

В прочем јесам ваш доброжелатељ

Владика Петар

На Цетиње 15 марта 1824.

⁷ Б. Остојић, у раду „Језик Петра I Петровића“, издање ЦАНУ, Титоград 1976. године, наводи да је у Цетињском архиву сачувано 270 посланица, а у њих убраја и писма упућена „појединим савременицима“ (стр. 23). У поднаслову „Посланице“ поређао је хронолошки њих 332, па је и из тог пописа видљиво да то нијесу све опште поруке већ и писма упућена „појединим савременицима“ (Гувернадору и сл.).

⁸ Богишићева библиотека у Цавтату, ознака списка XVI, 15, исправе Калуђеровића и Драговића, разни документи писани 1893. г.

2.

(М. П.)

От нас Владике Петра.

Благороднои Господи Главарима, Стариешинама и свиема
Баицама и Доњокраицима поздрав.

Разумием от многих коизи долазе испред Котора да се купи и да се скупила турска војска, и хоће да ударе на Грахово и на Трешњево да их похарају. Ја се боим от пријеваре и од срамоте, па ево пишем и вама како што сам писа у сва племена от Катунске нахие које молим и заклињем да пођете до наших границах, и да не пушчите у данашњу згуду да не осрамоте, но скочите јуначки и немотесе юлиенит. Шиљем мое момке проз племена, да и прие књиге предаду и приетио да сваки зна, и за опшче народно пошчење скочи ако буде до потребе. Ја не вјерујем да ће бит турске војске много нити је та војска стоећа, али се ваља вазда чуват от преваре и срамоте, в прочем богу вас препоручујући остајем.

Цетиње
из Манастира
Новембра 1817.

Ваш доброжелатељ
Владика Петар

3.

(Примједба В. Богшића оловком:

Мали печат)

От нас Владике Петра.

Благороднои господи Главарима, старјешинама и свијема
Мартиновићима поздрав

Знам у каквому се бићу находите, з Бјелошима и како су ви дужни несретњици главу коју ће платити, но сада би ве све молио а навише Ника Драгова и Жутка и свакога Мартиновића малога и великога и молим и вседржителем и силнием Богом заклињем и свом силом небеском, да у садашње вриеме не чините освете ни зла никаква Бјелошима но нека им је от вас здрава вјера, и даите им вјеру јер желим да је свакоме дате и да от освете за сада починете, зашто се и ја немам у кога боље поуздати како у вас, да ми вјеру и слогу у земљу држите и да настоите за срећу и благополучие свега народа нашега и уздаћу се истинито у вас. И опет ве молим свеколико и богом живием за Бјелоше заклињем да им вјера от вас буде и бити ћу ваш

Из Доброте
2 јануара 1814.

доброжелатељ
Владика Петар

4.

(Примједба В. Б. оловком:

Велики печат)

Од нас Владике Петра

свиема Марковићима поздрав

разумијо сам с великом жалосћју мојом како сте се поклагли с Милошевићима, и зато шиљем к вама главаре да ве моле и закуме да се не ћерате с Милошевићима, изван самога кервника кога ће те и ви и ми ћерати.

А наредио сам главарима да кервнику кућу изгори и да глобе узму, за које ве Марковиће молим и сведржителѐм богом кумим да ме за све послушате, и главарима да погодите како ви се узмоле ерћего се у вас истинито надати да ћете за све послушати, и ви сте ме вазда слушали и бићу ваш

У Котор, маја 2, год. 1814.

доброжелатељ
Владика Петар

5.

(Оловком В. Б.: Велики печат)

Од нас владике Петра

Благородној Господи сердару и осталиема главарима и свиема Баицама поздрав

Примио сам книгу от капетана од окружија Боке Которске да се на знање свакому Црногорцу да унаприеда не могу се Црногорци задржавати у њихове градове, без потреба своих, тако ни ходит проз Приморие за више но за едан дан, ма ако има кои Црногорац какву прешу да пође у Приморие и да би стио стат више од једнога дневи ано нека нађе у Гна капетана у Котор да му каже зашто иде, и коју прешу има, и ако му он допушти, моћиће слободно ходит, ма ако овако не учини и уфате кога ја му помоћ нећу моћ. Зато авизајте свакога в прочем остаем

Цетиње
6 јануара 1817.

Ваш доброжелатељ
(без потписа)

(Још ми пише да се не жене Црногорци из Приморија ни да дају своје кћери у Приморије без његова тестира.

6.

(Оловком В. Б.:

Мали печат).

Од мене владике Петра, свиема Баицама поздрав

Долази к мене Крсто Драгов жалећи се да му е неко са дно њивах, с крај тора украо бијел, и ја тога молим ко му га је понио и страшнијем богом кумим да му га врати преко руке поштена чоeka.

Ако ли не узоће послушат како га кумим, а но да господ бог даруе да му буде злосрећан и да му бог пушти на њ злу болест и да му ни(ш)та бјел не ваља ни други. Међутијем остајем правиема и послушниема

На сем(бра)

доброжелатељ
Владика Петар

(Оловком Божишић: потпис је само власторучан).

7.

(М. П.)

От Нас владике Петра!

Благороднои Господи Сердару Ђику и воеводи Богдану и свиема Баицама поздрав

Биће мјесец данах од када сам разумио да Цеклињани обећају њекиема Катунјанима мито да ударе на Доберцко село, али ниесам истинито вјерова, докле се сад ево јавно огласило да е истина, и да е то мито уљегло у Цетиње, и ош не зна се ели се на даље пружило, него ово знам, да е доста зла, и зле среће за сву нашу земљу шчо су се Цеклињани, с Љуботињанима и с Доберљанима поклати; пак ће и више бити ако едан Катунјанин пође еднои или другои парти у помоћ, и да с тога може велики покољ у сву земљу бити, ако Катунјани буду махнити да митаиђијама ћесе напуњају, и да ради митаиђијах гину, и своју браћу Церногорце ћерају и кољу; — ви знате да су Цеклињани јачи от Љуботињанах и от Доберљанах, едно шчо имају више имућа и воиске, а друго шчо су на боље мјесто, имајући пазар и млине и бродове у своје руке; и то мито не иде за друго него да се и остали народ коље, и да суда и кулука у Церну Гору ние, и да јачи нејачега ћера, да се на оно његово разшири, и да се нејаки не смие бранити, ни едан с другим састати да се от не јаке уједно бране. Ја сам мнозини омерзнуо зашчо жалим нејаку сиромаш, от напасти и самоволства и зашчо говорим право али Бог правду љуби, пред којем сва сила челољеческа, овога свиета била би нишча, кад' би она противу воље божие ишла, и тешко оному челољеку кои говори да е свиетлост тмина, а тмина да е свиетлост, то хоће рећ, ко не хоће говорит оно шчо е право, него по миту, или по хаитеру, оли по коему другому начину говори и чини оно шчо е безаконно и неправедно, — нека ме дакле за мое правдољубие мерзи тко хоће. Ја сам већ остара, ниесам церна ока, нити се боим урока, говорићу право докле дух у мене куца; — за то свакога Катунјанина молим, и Силнием Богом вседержитељем у три пута и у триста путах заклинem,

да се не меће у после от Риечке Нахие, — но ако не можете, вјеру или мир у ону нахију учинит, а но да стоите с миром да не помагате ни едној ни другој страни, него да гледате свое потребе, и после от свое Нахие. В прочем есам

Цетиње 23. септембар 1826.

ваш доброжелатељ
Владика Петар

(На полеђини стоји: Благороднои Господи Сердару, воеводи и осталиема Главарима — и свиема Баицама у Баице).

*
* * *

У предговору издању Посланица из 1935. године, митрополит др Гаврило Дожих је навео:

„У својим старијим годинама, а нарочито на неколико година пред смрт, кад је оболио од ногу, Митрополит Петар I општио је са својим народом преко писама, посланица и често преко нарочитих својих изасланика...“

Изгледа, што је био старији и због болести непокретљивији, да је чешће слао своје посланице.

Садржина посланица Митрополита Петра I односи се на разна питања и на скоро све стране народног живота и ондашњег стања уопште. Посланице представљају праву и вјерну слику људи, времена и прилика ондашње Црне Горе, те пружају драгоцене податке историјске важности. Оне најбоље доказују, како је и колико је пажње поклањао Митрополит Петар I цјелокупном народном животу и под својим брижљивим старањем држао све стране тога живота“. И даље: „...има породица и појединаца, који писма и посланице Митрополита Петра I држе као сопствену светињу и нерадо их пуштају из руку“ и да њих „свакојако има још по народу, а можда и у другим архивима осим цетињскога“.

И ево једна руковијет тих посланица из Научног архива Валтазара Богишића, утемељивача наше правне историје и науке. Њиховим објављивањем испуњавамо наум и одужујемо се свијетлој успомени Ника С. Мартиновића, неуморног раденика на пољу науке.

М. Шћепановић